

Tucht achter de tralies

De gebrekkige naleving van art. 6 EVRM tijdens de Franse tuchtprocedure

VINCENT EECHAUDT^a*Panopticon*, 37 (1), 9-24

© 2016 Maklu | ISSN 0771-1409 | Januari 2016

- ^a Doctoraatsonderzoeker, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Universiteit Gent (Corresp.: vincent.eechaudt@ugent.be). Onderzoek gefinancierd door het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen.

ABSTRACT

Discipline behind bars in French prisons: compliance with article 6 ECHR

The commission of a disciplinary infraction in French prisons may lead to the imposition of additional days of imprisonment (through a loss of remission), thus effectively prolonging the time a detainee spends in prison. This practice has previously been condemned by the European Court of Human Rights in the United Kingdom, as a loss of remission is considered a sanction of penal nature and a detainee's guilt had not been determined on the basis of a fair trial, in accordance with art. 6 ECHR. Although a detainee in French prisons is likewise refused a fair trial, the French administration claims that the situation is different and the ECHR does not apply. This article analyses French law and practice, clarifies why the situation in France should be revised and offers multiple policy options to prevent a future conviction by the European Court of Human Rights.

Keywords: fair trial, European convention on human rights, loss of remission, additional days of imprisonment, prison disciplinary proceedings, disciplinary sanction, France, detention

Kernwoorden: eerlijk proces, Europees verdrag voor de rechten van de mens, penitentiare tuchtprocedure, Frankrijk, detentie, verlies van strafverminderingkrediet, verlengen detentie, tuchtstraf, vervroegde invrijheidstelling

1. INLEIDING

Net zoals andere Europese lidstaten¹ heeft Frankrijk de laatste decennia een sterke ontwikkeling gekend van de penitentiare tuchtprocedures, waarbij de formele rechtspositie van de gedetineerde eerst via de jurisprudentie erkend werd en later werd gecodificeerd (CÉRÉ, 2007; EECHAUDT, 2014). Deze ontwikkelingen leidden tot een tuchtprocedure die steeds meer gelijkenissen vertoonde met de standaarden van een 'eerlijk proces', zoals gekend binnen de strafprocedure. Frankrijk kent, in vergelijking met België, een juridisch bijzonder sterk uitgewerkte en open penitentiare tuchtprocedure, met onder andere een grondig vooronderzoek en de aanwezigheid van een onafhankelijke bijzitter tijdens de hoorzitting (die niettemin enkel een adviserende bevoegdheid heeft). Frankrijk is evenwel ook bijzonder

¹ Zie onder meer de recente penitentiare wetgeving, met een nieuw uitgewerkte tuchtprocedure, in België (Basiswet van 15 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden), Frankrijk (Loi n° 2009-1436 pénitentiaire du 24 novembre 2009) en Nederland (Penitentiare Beginselenwet van 18 juni 1998).

punitief: de penitentiaire wetgeving (art. 721 Sv.) schrijft voor dat het plegen van een tuchtinbreuk kan leiden tot het verlengen van de detentie. Een gedetineerde heeft bij binnenkomst in de gevangenis recht op een strafverminderingskrediet dat deels kan ingetrokken worden in geval van wangedrag in de gevangenis. Dit betekent in de praktijk dat een gedetineerde naast de klassieke tuchtsanctie in bepaalde gevallen tevens een gedeelte van het strafverminderingskrediet ziet ingetrokken worden. De Franse nationale rechtsorde bevond de toepasselijke wetsvoorschriften in het verleden reeds in overeenstemming met de internationale voorschriften (HERZOG-EVANS, 2012: 833-835). Het Europees Hof veroordeelde echter verschillende andere lidstaten voor een schending van art. 6 EVRM wanneer de detentieduur van een gedetineerde verlengd werd ten gevolge van een tuchtinbreuk wanneer de schuld niet vastgesteld werd op basis van een eerlijk proces. Deze bijdrage belicht dan ook de specifieke Franse penitentiaire situatie en de compatibiliteit ervan met art. 6 EVRM. De structuur van dit artikel volgt deze van een zaak voor het Europees Hof: opeenvolgend worden besproken i) de gevolgen die in Frankrijk worden gekoppeld aan een tuchtinbreuk, (ii) het al dan niet toepasselijk zijn van het EVRM in de besproken situatie en (iii) de mate waarin Frankrijk de EVRM-waARBorgen al dan niet naleeft. Ter conclusie worden verschillende pistes meegegeven die een antwoord kunnen bieden op de besproken problematiek. De resultaten zijn niet enkel interessant in het licht van de mogelijke toekomstige wijzigingen aan de basiswet aangekondigd door de Minister van Justitie², maar ook in het licht van de steeds nauwere samenwerking binnen de Europese Unie, waarbij verdachten en veroordeelden steeds makkelijker worden overgeleverd (zie de Kaderbesluiten betreffende het Europees aanhoudingsbevel en inzake de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op strafvonnissen).

2. KORTE TOELICHTING M.B.T. DE GEPRESENTEERDE GEGEVENS

In het kader van een breder onderzoek naar de naleving van internationale standaarden rond penitentiair tuchtrecht door Europese lidstaten werd zowel de Franse penitentiaire wetgeving als de dagelijkse praktijk in verschillende instellingen in kaart gebracht. Volgend stuk wordt onderbouwd op basis van de gegevens die tijdens dat onderzoek vergaard werden. Het betreft enerzijds een juridische analyse van de penitentiaire wetgeving en de conformiteit ervan met hogere rechtsnormen. Anderzijds worden de praktijkbevindingen onderbouwd door bezoeken aan drie verschillende Franse penitentiaire instellingen. De bezoeken vonden plaats tussen april en juni 2014 en elk bezoek had een duur van twee weken. De Franse penitentiaire administratie gaf toelating tot inzage in tuchtdossiers, het bijwonen van hoorzittingen en vertrouwelijke gesprekken met gedetineerden. In de praktijk werd zo inzage verkregen in 45 tuchtdossiers (er diende voorafgaande toestemming bekomen te worden van de gedetineerde), werden 41 hoorzittingen bijgewoond en werden 9 gedetineerden uitgebreid bevraagd. Bijkomende informatie werd ingewonnen tijdens informele gesprekken met advocaten, penitentiair personeel en externe leden van de tuchtcommissies (14 uitvoerige overlegmomenten), voordrachten door de penitentiaire administratie en middels participerende observatie tijdens verschillende administratieve fases die verband houden met het tuchtre regime (onder meer het vooronderzoek, de beslissing tot intrekking van het strafverminderingskrediet en de plaatsing in een strafcel). De verwer-

² 'De basiswet gevangeniswezen zal worden bijgestuurd, waarna deze wet volledig in werking zal worden gesteld. Er wordt aandacht besteed aan de menselijke waardigheid en re-integratie van gedetineerden, maar we brengen gedetineerden ook voldoende verantwoordelijkheidszin bij tijdens hun detentie' (Beleidsverklaring justitie, 2014: 22).

king van persoonsgegevens gebeurde conform de aanbevelingen van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer na aangifte bij desbetreffende instantie³.

Eén van de markante vaststellingen tijdens het veldonderzoek was dat gedetineerden regelmatig niet één tuchtsanctie krijgen, maar daarenboven ook nog eens hun strafverminderingsskrediet deels ingetrokken zagen. Hoewel de beslissing tot het nemen van een strafverminderingsskrediet *de iure* een opzichzelfstaande procedure is, bleek snel dat deze *in concreto* vaak niets voorstelt: er volgt geen contradictoir debat, het enige aangebrachte element is een deel van het tuchtdossier. In geval van hoogdringendheid gebeurt het dat dit dossier zelf niet geopend wordt: de afzonderlijke procedure bestaat louter uit het ondertekenen van het formulier opgesteld door de directie: dezelfde partij die beslist over de schuld van de gedetineerde en zijn tuchtsanctie. Met de EHRM-rechtspraak in het achterhoofd werd verkend of er analogieën waren tussen de veroordeelde Britse praktijken en de situatie in Frankrijk.

3. DE FRANSE TUCHTPROCEDURE EN HET INTREKKEN VAN HET STRAFVERMINDERINGSKREDIET

3.1. De tuchtprocedure in wet

Net zoals in België evolueerde het penitentiair tuchtrecht in Frankrijk de laatste twee decennia aanzienlijk. Daar waar een tuchtrechtelijke beslissing oorspronkelijk een maatregel van interne orde was, evolueerde de tuchtprocedure eerst via de jurisprudentie en later via de wetgeving naar een sterk gejuridiseerde procedure waarin het legaliteitsbeginsel en de rechten van de verdediging expliciet erkend worden (CÉRÉ, 2011a: 23-27; Conseil d'état, 17 februari 1995, Marie; Loi n° 2009-1436, Décret n° 2010-1634; Décret n° 2010-1635). De Franse penitentiaire administratie stelt zelf dat '*de Franse regelgeving de eisen gesteld door de Europese Gevangenisregels zeer sterk benadert. Frankrijk is zodoende een van de ondertekenende lidstaten die deze Europese regels het beste naleeft*' (DIRECTION DE L'ADMINISTRATION PÉNITENTIAIRE, 2006: 4). Een gedetineerde die betrokken is bij een tuchtprocedure heeft onder andere het recht om op de hoogte te worden gesteld van de beschuldigingen, zich hiertegen te verdedigen en beroep te doen op een vertaler en juridische bijstand. Voorafgaand wordt er een onderzoek georganiseerd waarbij de verklaring van de gedetineerde wordt afgenomen, eventuele getuigen kunnen worden geïdentificeerd en bevraagd, informatie over de persoonlijkheid van de gedetineerde wordt opgevraagd, de taal die hij beheerst, etc. De daaropvolgende hoorzitting wordt gehouden voor een tuchtcommissie. Deze wordt voorgezeten door het inrichtingshoofd of een afgevaardigde. Daarnaast dienen ook twee bijzitters aanwezig te zijn. Eén daarvan maakt deel uit van het penitentiair personeel, de tweede bijzitter heeft geen band met de penitentiaire administratie en dient zo een onafhankelijke stem te zijn binnen de tuchtprocedure. Zowel het beantwoorden van de schuldvraag als het bepalen van de tuchtsanctie blijft de exclusieve bevoegdheid van het inrichtingshoofd, de twee bijzitters hebben een louter consultatieve functie. De beslissing dient gemotiveerd te zijn en er staat beroep open tegen de beslissing (hoewel deze in de praktijk niet zeer effectief is).

Indien de gedetineerde schuldig wordt bevonden, kan hij gesanctioneerd worden met een arsenaal aan tuchtsancties waaronder een waarschuwing of een verbod om bepaalde aankopen te doen of aan bepaalde activiteiten deel te nemen. In lijn met de meeste andere landen is de meest strenge⁴ sanctie de opsluiting in een strafcel. De duur van de verschil-

³ Zie aanbeveling IV nr. 07/2013 van 9 augustus 2013, http://www.privacycommission.be/sites/privacycommission/files/documents/aanbeveling_IV_07_2013.pdf

⁴ Er dient opgemerkt te worden dat, gezien het belang dat vele gedetineerden hechten aan het bezoeksrecht, het verbod om bezoek te ontvangen zonder scheidingswand voor een maximum van vier maand

lende sancties ligt in Frankrijk daarentegen beduidend hoger dan in andere landen⁵. Zo kan een gedetineerde tot 30 dagen opgesloten worden in een strafcel, al dient opgemerkt te worden dat de materiële omstandigheden in een strafcel verbeterd zijn in de recentere penitentiaire instellingen. Gezien de ernst van de tuchtsanctie – een langer strafcelverblijf leidt tot een verhoogde kans op zware psychische problemen en zelfmoordpogingen (KABA *et al.*, 2014; SHALEV, 2008) – werd in het verleden gepleit dat deze sanctie slechts wordt uitgesproken wanneer de schuld van de gedetineerde vastgesteld werd na een eerlijk proces, *ergo* een tuchtprocedure conform een strafrechtelijke procedure (CÉRÉ, 2001; HERZOG-EVANS, 2011b; VAN ZYL SMIT & SNACKEN, 2009). Meerdere malen werd een procedure ingesteld bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zodoende art. 6 EVRM te laten waarborgen. Het Europees Hof oordeelde echter dat de opsluiting in een strafcel een loutere verzwaring van de detentieomstandigheden betreft en geen nieuwe sanctie van strafrechtelijke aard waarbij een nieuwe vrijheidsbenemende straf wordt uitgesproken, waardoor een administratieve procedure voldoende waarborgen biedt (CÉRÉ, 2011b: 25; 2012: 534; MC FEELEY T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 1980; PAYET T. FRANKRIJK, 2011; PLATHEY T. FRANKRIJK, 2011; ŠTITIĆ T. KROATIJE, 2007). Toch dient deze piste niet helemaal begraven te worden: in een arrest van 2007 nam het Hof wél de zwaarte van tuchtsanctie tot opsluiting in een strafcel in overweging om te beoordelen of de waarborgen van art. 6 van toepassing zijn (CÉRÉ, 2012: 534; ŠTITIĆ V. CROATIA, 2007). De opsluiting in de strafcel duurde echter slechts zeven dagen en was met uitstel toegekend waardoor de sanctie in dit concrete geval niet als voldoende ernstig werd beschouwd. Aangezien het Hof steeds de concrete omstandigheden in zijn geheel evalueert, zullen ook de materiële omstandigheden in de strafcel belangrijk zijn bij het substantiëren van een claim over de ernst van de tuchtsanctie.

3.2. Bijkomende gevolgen van een tuchtinbreuk

De gevolgen van een tuchtinbreuk blijven in Frankrijk in bepaalde gevallen niet beperkt tot de klassieke tuchtsancties. Frankrijk kent, net als vele andere landen, een stelsel van vervroegde invrijheidsstelling waarbij elke gedetineerde recht heeft op een strafverminderingsskiedet (HERZOG-EVANS, 2012: 838). Bij binnenkomst in de gevangenis wordt de duur van de strafvermindering berekend en wordt de gedetineerde geïnformeerd over de datum waarop hij in vrijheid zal gesteld worden. In België wordt beslist tot het al dan niet vervroegd vrijkomen van een gedetineerde op basis van de afwezigheid van contra-indicaties die betrekking hebben op het leven ná het verblijf in detentie: het recidiverisico van een gedetineerde, de kansen tot een geslaagde re-integratie in de samenleving en de belangen van de slachtoffers⁶. Daartegenover staat dat in Frankrijk de strafuitvoeringsrechter, op basis van art. 721 Sv., een gedeelte van het strafverminderingsskiedet mag intrekken, niet op

door de gedetineerde soms als een zwaardere sanctie wordt opgevat dan de afzondering in een toegewezen verblijfsruimte of de opsluiting in een strafcel.

- ⁵ Zo kan het bezoek voor vier maanden ingeperkt worden in Frankrijk, in tegenstelling tot bijvoorbeeld België waar het maximum op dertig dagen ligt. Tevens ligt de duur van de opsluiting in een strafcel aanzienlijk hoger dan in de buurlanden en een stuk boven de aanbevelingen van het Europees Comité voor de preventie van foltering, dat het maximum op 14 dagen vastlegt (Basiswet gevangeniswezen, 2005; HM Prison Service, 2011; Rapport du Sénat n° 143 fait au nom de la commission des Lois constitutionnelles, de législation, du suffrage universel, du Règlement et d'administration générale (1) sur le projet de loi pénitentiaire, par M. Jean-René LECERF, 2008).
- ⁶ Onder andere het feit dat de veroordeelde niet de mogelijkheid heeft om in zijn behoeften te voorzien, een manifest risico voor de fysieke integriteit van derden, het risico dat de veroordeelde de slachtoffers zou lastig vallen (VAN DEN BERGE, 2010: V245/249-V245/214; Art. 28 § 1 Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten).

basis van het vooruitzicht op een geslaagde re-integratie, maar op basis van het wangedrag van de gedetineerde tijdens de detentie. Ondanks de algemene bewoording waarbij gerefereerd wordt aan 'wangedrag', is de beslissing om over te gaan tot het intrekken van het strafverminderingskrediet in vele gevallen slechts op één moment aan de orde: wanneer een gedetineerde schuldig wordt bevonden aan een tuchtinbreuk. In lijn met eerdere literatuur (CÉRÉ, 2012: 534; HERZOG-EVANS, 2012: 838) kon vastgesteld worden dat de intrekking van het strafverminderingskrediet in de eerste plaats gevorderd wordt wanneer een gedetineerde gesanctioneerd wordt met een opsluiting in een strafcel. Dit betekent niet dat het strafverminderingskrediet enkel wordt ingetrokken bij zeer zware tuchtinbreuken: de straf-celsanctie blijkt een zeer populaire tuchtsanctie⁷.

Naast een tuchtsanctie wordt dus ook de detentieduur van de gedetineerde verlengd. Daarbij dient opgemerkt dat het al dan niet intrekken van het strafverminderingskrediet door de strafuitvoeringsrechter formeel gezien een aparte procedure is (ze maakt zelf deel uit van een afzonderlijk hoofdstuk in het Sv.). De beslissing wordt genomen binnen de schoot van de strafuitvoeringscommissie. Er gaat geen contradictoir debat vooraf aan de beslissing zodat de gedetineerde of zijn advocaat geen verdediging kan voeren en geen enkele getuige wordt gehoord. De strafuitvoeringsrechter neemt aldus een beslissing louter op basis van de informatie die wordt aangereikt door de penitentiaire inrichting: het tuchtdossier waarbij de schuld van de gedetineerde werd vastgesteld door de directie zelf. In geval van hoogdringendheid neemt de strafuitvoeringsrechter de beslissing zelfstandig en wordt er bovendien geen advies ingewonnen van de strafuitvoeringscommissie (art. 712-5 Sv.). Het behoeft geen uitleg dat de rol van de strafuitvoeringsrechter en -commissie binnen academische kringen scherp van kritiek voorzien werd (HERZOG EVANS, 2011a).

Het Hof van Cassatie (2009) stelde dat de beslissing rond enige intrekking onafhankelijk genomen wordt van de gevoerde tuchtprocedure. Dit principe lijkt veeleer fictie aangezien de strafuitvoeringsrechter enkel beschikt over de elementen uit het tuchtdossier die aangeleverd worden door de directie, over het algemeen het initiële tuchtrapport en de tuchtbeslissing. Het merendeel van de strafuitvoeringsrechters trekt systematisch (een deel) van het strafverminderingskrediet in (OBSERVATOIRE INTERNATIONAL DES PRISON, 2012: 489-490). Het probleem stelt zich nog scherper wanneer er sprake is van hoogdringendheid. De praktijk bestaat in dat geval niet zelden uit het voorleggen van het formulier ter intrekking van het strafverminderingskrediet, waar de strafuitvoeringsrechter zonder meer zijn handtekening onder zet zonder ook maar het dossier van de gedetineerde open te slaan. Dat de directie in vele gevallen de gedetineerde reeds tijdens de hoorzitting meedeelt hoeveel dagen het strafverminderingskrediet wordt ingetrokken⁸, illustreert bovendien de rechtstreekse link tussen de tuchtprocedure en het intrekken van het strafverminderingskrediet enerzijds en de doorslaggevende rol van de directie op de beslissing omtrent het strafverminderingskrediet. De beslissing rond het verlengen van iemands detentie valt *de facto* niet tijdens de procedure voor de strafuitvoeringsrechter maar wordt genomen bij het bepalen van iemands schuld aan een tuchtinbreuk. Het is inderdaad zo dat de doorslaggevende factor m.b.t. de intrekking van het strafverminderingskrediet, het 'wangedrag', vast komt te staan tijdens de tuchtprocedure.

De hierboven beschreven praktijk brengt ons tot het volgende vraagstuk: *kan men, in het licht van voorgaande EHRM-jurisprudentie, een gedetineerde een langer verblijf in detentie opleggen als rechtstreeks gevolg van een tuchtprocedure die niet conform is met art. 6 EVRM?*

⁷ De laatste officiële cijfers dateren van 2013. Van alle opgelegde tuchtsancties dat jaar betrof 74% van alle tuchtsancties een opsluiting in een strafcel (DIRECTION DE L'ADMINISTRATION PÉNITENTIAIRE, 2014: 50).

⁸ Zie ook de praktijkbeschrijving door HERZOG-EVANS (2012: 763).

De huidige manier waarop het strafverminderingskrediet wordt ingetrokken, roept ook andere vragen op. Zo lijkt het niets steeds duidelijk welk doel er voor ogen wordt gehouden bij het opleggen van extra detentiedagen. Wat bereikt men door een gedetineerde die onder druk werd gezet bepaalde zaken binnen te smokkelen (gsm's, usb-sleutels, drugs, etc.) langer in deze penitentiaire instelling te houden? Heeft de intrekking van het strafverminderingskrediet een afschrikkend effect of primeert de angst voor represailles indien men niet ingaat op een verzoek? Een gedetineerde wiens binnengesmokkelde goederen geconfisqueerd werden door de penitentiaire administratie, staat later in het krijt bij zijn opdrachtgevers. Zijn schuld wordt cash dan wel via diensten afbetaald, onder bedreiging van zijn fysieke integriteit. Deze penitentiaire machtsverhoudingen zijn bij bepaalde directieleden gekend gezien de gedetineerde reeds wordt gewezen op deze nieuwe realiteit tijdens de hoorzitting. In een ander situatie werd beslist een gedetineerde twintig dagen langer in detentie te houden, drie dagen voor zijn voorziene invrijheidsstelling. De aanvraag van de directie werd door de strafuitvoeringsrechter ondertekend zonder rekening te houden met de start van zijn tewerkstellings- en huurcontract, beide belangrijke aspecten in de re-integratie van een gedetineerde. Bovenstaande voorbeelden illustreren de zeer repressieve finaliteit van de intrekking van strafverminderingskrediet, dewelke niet steeds overeenstemt met de doelstelling van de gevangenisstraf: *'het verzoenen van de sanctie van de gedetineerde, de bescherming van de maatschappij en de belangen van het slachtoffer met de noodzaak tot het voorbereiden van de re-integratie van de gedetineerde om hem in staat te stellen een verantwoordelijk leven te kunnen leiden en nieuwe misdrijven te voorkomen'* (Loi n° 2009-1436, art. 1).

4. TOEPASBAARHEID VAN ART. 6 EVRM

Een arrest van het Europees Hof volgt een vast patroon. Voorafgaand aan een analyse van de mogelijke inbreuk op de EVRM-waarborgen, wordt bekeken in welke mate het EVRM ingeroepen kan worden in een bepaalde situatie. De waarborgen in art. 6 EVRM zijn namelijk slechts van toepassing bij geschillen over burgerlijke rechten en verplichtingen of bij het bepalen van de gegrondheid van een strafvervolgning. Met betrekking tot de consequenties van een tuchtinbreuk dient gefocust te worden op het instellen van een vordering bij het Europees Hof onder het tweede luik: de proceswaarborgen tijdens een strafvervolgning. Hiervolgend wordt geanalyseerd of een tuchtzaak beschouwd kan worden als behorend tot het strafrechtelijke domein, waardoor art. 6 EVRM ingeroepen kan worden, dan wel als een administratieve procedure waarop de uitgebreide EVRM-waarborgen niet van toepassing zijn.

4.1. De penitentiaire tuchtprocedure: administratief of strafrechtelijk van aard?

Reeds in het verleden besloot het Hof dat de waarborgen van art. 6 EVRM ook ingeroepen kunnen worden tijdens een penitentiaire tuchtprocedure aangezien deze als strafzaak moest beschouwd worden wanneer de beschuldigde bijkomende detentiedagen opgelegd krijgt. Tijdens voorkomende zaken werd bepleit dat een intrekking van een strafverminderingskrediet slechts kon opgelegd worden door een onafhankelijke en onpartijdige instantie en slechts wanneer de gedetineerde beroep kon doen op juridische bijstand. Andere discussiepunten waren het niet publiekelijk maken van de tuchtrechtelijke beslissing, het niet onverwijld, gedetailleerd en in een taal die de gedetineerde verstaat geïnformeerd worden over de aard en de reden van de beschuldigingen en het niet van een redelijke termijn kunnen genieten ter voorbereiding van de hoorzitting. Het Hof oordeelde in 1984 (CAMPBELL EN

FELL T. HET VERENIGD KONINKRIJK), 2003 (EZEH EN CONNORS T. HET VERENIGD KONINKRIJK), 2005 (WHITFIELD T. HET VERENIGD KONINKRIJK) en 2007 (BLACK T. HET VERENIGD KONINKRIJK; YOUNG HET VERENIGD KONINKRIJK) dat het toekennen van bijkomende dagen in detentie inderdaad gepaard moest gaan met een procedure die de proceswaarborgen van art. 6 incorporeert⁹. In elk van bovenstaande dossiers oordeelde het Hof dat het intrekken van het strafverminderingskrediet volgend op een tuchtinbreuk beschouwd moet worden als een strafrechtelijke sanctie. De beschuldigde had dan ook recht moeten hebben op een eerlijk proces conform art. 6 EVRM. Het aantal dagen strafverminderingskrediet dat ingetrokken wordt is daarbij van geen tel. Hoewel er in de eerste zaak CAMPBELL EN FELL T. HET VERENIGD KONINKRIJK (1984) nog sprake was van het intrekken van 570 dagen strafverminderingskrediet, was het aantal dagen in de daaropvolgende zaken veel beperkter. Zo werd geoordeeld dat ook in geval van 5 bijkomende dagen detentie een gedetineerde recht heeft op een eerlijk proces (BLACK T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 2007). Deze duur wordt tevens in Frankrijk makkelijk toegekend¹⁰.

De Franse administratie benadrukte in het verleden echter sterk (PAYET T. FRANKRIJK, 2011, para. 88) dat de wettelijke situatie in Frankrijk verschilt met de veroordeelde Britse situatie: in het Verenigd Koninkrijk werd de beslissing tot een intrekking van het strafverminderingskrediet rechtstreeks genomen door de directie tijdens de hoorzitting, daar waar in Frankrijk deze beslissing genomen wordt door de strafuitvoeringsrechter, op basis van een vraag hiertoe vanuit de directie. De vraag rijst of dit theoretische onderscheid in de ogen van het Hof veel verschil uitmaakt gezien de strafuitvoeringsrechter de beslissing tot intrekking niet neemt na nieuw contradictoir debat. De beslissing wordt louter genomen op basis van de informatie verschaft door de gevangenisdirectie waarbij de schuld werd vastgesteld door deze zelfde directie. Bovendien wordt niet zelden het voorstel van de directie klakkeloos overgenomen zonder enige analyse van aangebrachte informatie (zie *supra*).

Het tuchtrecht is in eerste instantie een vorm van administratief recht en het EVRM laat de lidstaten ook toe om in het algemeen belang, een onderscheid te maken tussen het strafrecht en het tuchtrecht en te bepalen welke zaken onder welk stelsel vallen (ENGEL T. NEDERLAND, 1976, para. 81). De beslissing bepaalde zaken al dan niet strafrechtelijk te behandelen is echter niet bepalend voor de toepassing van art. 6 EVRM¹¹. Indien de lidstaten namelijk in staat zouden zijn naar eigen inzicht een bepaalde inbreuk tuchtrechtelijk te behandelen in plaats van strafrechtelijk, om zo de werking van art. 6 EVRM te omzeilen, zou de toepassing van het EVRM afhankelijk zijn van de soevereine wil van de lidstaten. Een discretionaire ruimte die zo breed is zou kunnen leiden tot resultaten die onverenigbaar zijn met het voorwerp en het doel van het EVRM (CAMPBELL EN FELL T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 1984, para. 68). Het Hof is niet gekant tegen een splitsing tussen het tuchtrecht en strafrecht en is zich bewust dat er binnen een gevangenisomgeving praktische redenen en beleidsredenen zijn voor het instellen van een tuchtregime. Daarnaast beschouwt het Hof echter ook het recht op een

⁹ Het Verenigd Koninkrijk paste daarop de tuchtprocedures aan (The Prison Rules 1999, art. 53a & 55(1)(f); HM Prison Service, 2011).

¹⁰ De intrekking bedraagt maximaal drie maanden per jaar en zeven dagen per maand toegekende strafvermindering (art. 721 Sv.).

¹¹ Een equivalente redenering is van toepassing met betrekking tot de strafproceswaarborgen vervat in het ICCPR (1966) van de Verenigde Naties. Hoewel de notie 'strafvervolging' lange tijd onderontwikkeld bleef, ontwikkelde het VN Mensenrechtencomité het concept op gelijkaardige wijze als het EHRM, hoewel het nog niet even uitvoerig uitgewerkt is (NOWAK, 1993). Het VN Mensenrechtencomité bekrachtigde het autonome karakter van het concept 'strafvervolging' voor de eerste maal in PAUL PETERER T. OOSTENRIJK (2004). Het Comité bevestigde dat sancties die een strafrechtelijke aard kennen, dienen beschouwd te worden als strafsancities, onafhankelijk van hun kwalificatie in het nationale recht. De notie werd later grondig uitgewerkt in de CCPR General Comment N° 32 – Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial (2007, para. 15) en daaropvolgend toegepast in OSIYUK T. WIT-RUSLAND (2009), verwijzend naar de drie criteria die ook door het EHRM ontwikkeld waren om te bepalen wanneer een administratieve sanctie als strafrechtelijk dient beschouwd te worden.

eerlijk proces als één van de hoekstenen van elke democratische samenleving (CAMPBELL EN FELL T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 1984, para. 69). Teneinde te bepalen of een tuchtzaak al dan niet kan beschouwd worden als een strafzaak waarop art. 6 EVRM van toepassing is, heeft het Europees Hof dan ook een autonome definitie uitgewerkt voor het begrip strafvervolg-ing (in ENGEL T. NEDERLAND, 1976, para. 80-85). De drie relevante elementen uit de definitie, ook genoegzaam bekend als de ‘Engel-criteria’, werden in daaropvolgende rechtszaken verder uitgewerkt en worden hieronder toegelicht.

4.2. De Engel-criteria

Het eerste criterium betreft de kwalificatie van de inbreuk in het recht van de lidstaat. Dit kan strafrechtelijk, tuchtrechtelijk dan wel van gemengde aard zijn. Het wangedrag van de veroordeelde tijdens detentie, aan hetwelk wordt gerefereerd in art. 721 Sv. als motivering voor de intrekking van het strafverminderingskrediet, is duidelijk tuchtrechtelijk van aard aangezien ze betrekking heeft op de in artikel R57-7-1 t.e.m. 4 Sv. opgesomde tuchtinbreuken. De tuchtrechtelijke afhandeling heeft daarenboven een beperkte doelstelling: *‘De ontwikkeling van een harmonieuze gemeenschap en het verzekeren van de orde binnen de penitentiare instelling’* (Circulaire 9 juni 2011, inleiding), dit in tegenstelling tot het strafrecht dat wangedrag bestraft *‘in relatie tot het publiekrecht of het algemeen belang’* (CAMPBELL EN FELL T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 1984, para. 37).

Het tweede Engel-criterium, de aard van de feiten, is van groter belang. Het wangedrag van gedetineerden kan namelijk verschillende vormen aannemen: sommige daden zijn niet meer dan een kwestie van een verstoring van de interne orde, terwijl andere daden ook strafrechtelijk vervolgd kunnen worden. Tevens kunnen bepaalde daden tuchtrechtelijk én strafrechtelijk vervolgd worden (bijvoorbeeld de aantasting van iemands fysieke integriteit). Het Hof oordeelde dat de vervolging van feiten van strafrechtelijke aard sneller gepaard moeten gaan met de waarborgen van art. 6 EVRM dan puur tuchtrechtelijke feiten. Een aanzienlijk deel van de Franse tuchtinbreuken is van gemengde aard: ze kunnen zowel strafrechtelijk als tuchtrechtelijk vervolgd worden. Dit is zeker het geval voor inbreuken van eerste en tweede categorie, daar waar de meeste inbreuken van derde categorie specifiek zijn voor de gevangeniscontext en quasi exclusief tuchtrechtelijk van aard zijn (HERZOG- EVANS, 2012: 578-579).

Het derde Engel-criterium betreft de aard van de sanctie. Reeds in het verleden voerde het Hof aanzienlijke discussies of het intrekken van het strafverminderingskrediet al dan niet beschouwd kan worden als een sanctie van strafrechtelijke aard. Daar waar de gedetineerde het intrekken van een deel van het strafverminderingskrediet als straf ervaart aangezien deze volgt op het plegen van een tuchtinbreuk, beschouwt de Franse wetgever, net als het Verenigd Koninkrijk, het strafverminderingskrediet als een discretionaire beleidsmaatregel. Hierdoor zou het legitiem zijn een gevangenisstraf op basis van een administratieve beslissing al dan niet te verminderen. Of de intrekking van het strafverminderingskrediet als een discretionaire maatregel dan wel als sanctie beschouwd wordt, is voor het Hof echter van ondergeschikt belang: de centrale vraag is of de toegekende strafvermindering een legitieme verwachting creëert bij de gedetineerde dat hij de vrijheid herwint voor het einde van de strafsancie uitgesproken door de rechtbank (CAMPBELL EN FELL T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 1984, para. 72). M.a.w. of het strafverminderingskrediet automatisch toegekend wordt bij binnenkomst in de gevangenis en zodoende een impliciet recht is van de gedetineerde. Dit wordt bevestigd bij het lezen van art. 721 Sv.: *‘elke veroordeelde geniet van een strafverminderingskrediet [...] Bij de opsluiting wordt de gedetineerde door de griffie geïnformeerd over de verwachte datum van invrijheidstelling’* (zie ook HERZOG-

EVANS, 2011b: 90). Dit systeem is identiek aan de (door het Hof veroordeelde) praktijk in het Verenigd Koninkrijk waar *'een veroordeelde van zijn volledige strafvermindingskrediet geniet bij binnenkomst in de gevangenis en wordt geïnformeerd over de vroegst mogelijke datum van invrijheidstelling [...]. Een gevangene mag verwachten op deze datum in vrijheid gesteld te worden tenzij er een deel van het strafvermindingskrediet wordt ingetrokken'*, zoals het geval is bij een tuchtsanctie (CAMPBELL EN FELL T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 1984, para. 72). De gedetineerden worden zo, door de intrekking van het strafvermindingskrediet, langer opgesloten in de gevangenis dan wanneer zij geen tuchtsanctie hadden opgelopen. Hoewel de lengte van de straf bij het intrekken van het strafvermindingskrediet nog steeds valt onder de strafsanctie opgelegd door een rechtbank en de detentie dus wettelijk is volgens nationaal recht, is het Hof van oordeel dat men voor de aard van het intrekken van het strafvermindingskrediet dient verder te kijken dan de letter van de wet en dat men aandacht moet hebben voor de praktijksituatie (EZEH EN CONNORS T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 2003, para. 123). De praktijk toont namelijk aan dat een gedetineerde langer in detentie wordt gehouden dan verwacht ten gevolge van afzonderlijke tuchtprocedures die juridisch niet gerelateerd zijn aan de oorspronkelijke veroordeling. Bijgevolg oordeelt het Hof dat het intrekken van het strafvermindingskrediet gelijkgesteld dient te worden met een nieuwe vrijheidsberovende maatregel opgelegd om punitieve redenen na het positief beantwoorden van een schuldvraag. Het Hof beschouwt het intrekken van het strafvermindingskrediet dan ook als een sanctie van strafrechtelijke aard en niet, zoals de lidstaten, als een discretionaire beleidsmaatregel.

Op bovenstaande bestaat één uitzondering: kan de vrijheidsontneming niet beschouwd worden als een aanzienlijk nadeel, gezien de aard, duur of wijze waarop deze vrijheidsontneming wordt, dan kan er geen sprake zijn van een strafzaak (EZEH EN CONNORS T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 2003, para. 126-129). De strafvermindering die een gedetineerde kan ontnomen worden is wettelijk beperkt tot drie maand per jaar en 7 dagen per maand vrijheidsstraf. In de praktijk wordt de duur van de strafverlenging bepaald door het aantal dagen straf-celsanctie waardoor een strafverlenging maximaal 30 à 60 dagen bedraagt per tuchtprocedure. Aangezien een strafverlenging van 5 dagen door het Hof reeds als een aanzienlijk nadeel werd beschouwd (BLACK T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 2007), is ook in Frankrijk aan het criterium van de ernst van de sanctie voldaan.

Voor de toepassing van art. 6 EVRM is niet vereist dat aan de drie Engel-criteria cumulatief wordt voldaan. Het Hof kan met andere woorden oordelen dat er sprake is van een strafvervolgning op basis van hetzij de classificatie van de feiten in het recht van de lidstaat, hetzij de aard van de feiten, hetzij de aard en ernst van de sanctie die de persoon riskeert. Niettegenstaande zal vaak aan meer dan één criterium voldaan zijn.

Aangezien een gedetineerde het risico loopt een deel van de strafvermindering te verliezen als gevolg van het plegen van een tuchtinbreuk en dat deze intrekking van het strafvermindingskrediet beschouwd kan worden als zijnde van strafrechtelijke aard (cf. het derde Engel-criterium), heeft het Franse tuchtregime in bepaalde situaties een strafrechtelijk karakter. Dat de intrekking van het strafvermindingskrediet wettelijk gezien door de strafuitvoeringsrechter wordt uitgesproken en niet door de directie is hier niet relevant: deze 'losstaande' beslissing wordt louter genomen op basis van het tuchtdossier zonder contradictoir debat noch enige bijkomende proceswaarborgen. In sommige gevallen tekent de strafuitvoeringsrechter bovendien het formulier betreffende de aanvraag tot intrekking van het strafvermindingskrediet zonder enige lezing van het dossier, waardoor de één-op-één relatie tussen de intrekking en het plegen van de tuchtinbreuk nog duidelijker wordt.

4.3. Voorgaande jurisprudentie m.b.t. Frankrijk

In het licht van bovenstaande is het interessant te noteren dat Frankrijk reeds in 2011 voor het Hof werd gedaagd (PAYET T. FRANKRIJK). Hierbij werd het Hof verzocht de Franse tuchtprocedure van nader bij te bekijken in het licht van art. 6 EVRM. De gedetineerde Payet was namelijk van mening dat de tuchtcommissie geen onafhankelijke instantie was hoewel dit zo vereist was door de intrekking van het strafverminderingskrediet. De verzoeker was schuldig bevonden aan een tuchtinbreuk en werd gesanctioneerd met 45 dagen strafcel en een niet nader gespecificeerd aantal dagen ingetrokken strafverminderingskrediet. De Franse overheid argumenteerde dat art. 6 EVRM niet van toepassing was gezien er geen sprake was van een strafvervolg. De aangevoerde argumenten overtuigen echter niet. Vooreerst argumenteerde de Franse overheid dat *'de opgelegde sancties opgelegd door de tuchtcommissies geen verlenging inhouden van de door de strafrechter opgelegde vrijheidsstraf'* (PAYET T. FRANKRIJK, 2011, para. 88). Dit bezwaar, dat het Verenigd Koninkrijk onsuccesvol opwierp, wordt door het Hof, op basis van het derde Engel-criterium niet erkend: de gedetineerde wordt namelijk langer in detentie gehouden op basis van nieuwe, afzonderlijke tuchtprocedures. Verder argumenteerde de Franse overheid dat er geen enkele automatische intrekking van het strafverminderingskrediet bestaat en dat de beslissing een gedetineerde al dan niet de strafvermindering te ontnemen louter en alleen toekomt aan de rechterlijke macht (cf. strafuitvoeringsrechter) (PAYET T. FRANKRIJK, 2011, para. 88). Deze argumentatie klopt inderdaad op basis van een lezing van het Franse Sv. Zoals de praktijk echter aantoonde gebeurt het dat er een één-op-één relatie bestaat tussen het schuldig bevinden van een gedetineerde door de tuchtcommissie en een intrekking van het strafverminderingskrediet. Zo ook in PAYET T. FRANKRIJK waar de gedetineerde verklaarde dat de penitentiaire administratie systematisch de strafuitvoeringsrechter vatte teneinde het strafverminderingskrediet in te trekken, en dat de rechter geen controle uitvoerde op de juistheid van de feiten en de rechtmatigheid van de tuchtprocedure die de penitentiaire administratie uitvoerde (PAYET T. FRANKRIJK, 2011, para. 93). Het Hof bleef in het arrest echter onbeslist of er al dan niet een schending van art. 6 EVRM had plaatsgevonden omdat het van oordeel was dat de gedetineerde niet afdoende kon aantonen dat de detentie verlengd werd als gevolg van een tuchtsanctie. De gedetineerde PAYET kwam met andere woorden niet met voldoende bewijsmateriaal aandraven om aan te tonen dat in dit specifieke geval de intrekking van het strafverminderingskrediet een inherent gevolg was van het schuldig bevonden worden aan het plegen van een tuchtinbreuk (HERZOG-EVANS, 2012, p. 838; PAYET T. FRANKRIJK, 2011, para. 93). Het is inderdaad dáár dat het probleem zich voordoet: het is voor een gedetineerde moeilijk om een praktijk te bewijzen waar hij op geen enkel moment zicht op heeft, gezien hij geen recht heeft om gehoord te worden voor de strafuitvoeringsrechter die beslist over de intrekking van het strafverminderingskrediet en gezien het moeilijk is de overeenkomst tussen de directie en de strafuitvoeringsrechter te substantiëren.

5. OVER DE NALEIVING VAN ART. 6 EVRM

De toepasbaarheid van art. 6 EVRM impliceert nog geen schending van desbetreffende bepaling. Hiernavolgend wordt ontleed of de schuldvraag, de basis voor het intrekken van het strafverminderingskrediet, beantwoord wordt op basis van een eerlijk proces.

Niet enkel houdt het art. 6 een aanzienlijk aantal verplichtingen in voor de lidstaten, het Hof heeft het artikel ook steeds op een brede manier geïnterpreteerd. Het recht op een eerlijk proces omvat onder meer het recht op een onafhankelijke en onpartijdige rechter, het recht op een openbare behandeling van de zaak binnen een redelijke termijn, het

vermoeden van onschuld, het recht gedetailleerd op de hoogte gesteld te worden van de beschuldigingen in een taal die men verstaat, het recht op de tijd en faciliteiten nodig voor de voorbereiding van de verdediging, het recht zich zelf te verdedigen of bijgestaan te worden door een raadsman, getuigen te (laten) ondervragen en zich kosteloos te laten bijstaan door een tolk. Het is echter voldoende dat één van bovenstaande verplichtingen niet wordt nagekomen om te besluiten dat de Franse tuchtprocedure de eerlijke proceswaarborgen niet naleeft. Er wordt dan ook gekozen om te focussen op de in PAYET T. FRANKRIJK ingeroepen schending, waarbij geargumenteed werd dat de tuchtcommissie niet gekwalificeerd kon worden als een onafhankelijk gerecht. Het is tevens op die grond dat het Verenigd Koninkrijk reeds meermaals een veroordeling opliep (BLACK T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 2007, para. 20; WHITFIELD T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 2005, para.42-46 ; YOUNG T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 2007, para. 42-45).

De onpartijdigheid en de onafhankelijkheid van de rechter houden in dat de rechter onbevooroordeeld en niet vooringenomen de behandeling van de zaak waarneemt en geen schijn van afhankelijkheid mag vertonen. In het geval de tuchtklacht voorbereid, onderzocht en vervolgd wordt en de schuld en strafmaat bepaald wordt door personen die verantwoording dienen af te leggen aan de uitvoerende macht, heeft het Hof telkens geoordeeld dat er geen sprake kan zijn van een structurele onafhankelijkheid tussen de vervolgende partij en de rechtsprekende instantie (BLACK T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 2007, para. 20; WHITFIELD T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 2005, para. 45; YOUNG T. HET VERENIGD KONINKRIJK, 2007, para. 43). De rol van de personen die werken voor de uitvoerende macht speelt hier geen rol: hoewel de tuchtzaak kan voorbereid worden door een penitentiair beampte en het eindoordeel geveld wordt door een directeur, maken zij allen deel uit van dezelfde uitvoerende macht. Bijgevolg zijn de bedenkingen van de gedetineerde omtrent de onafhankelijkheid van de rechtsprekende macht objectief verantwoord en is er sprake van schending van art. 6 EVRM.

Het is correct erop te wijzen dat de hoorzitting in Frankrijk wordt voorgezeten door een driekoppige tuchtcommissie, waaronder een bijzitter onafhankelijk van de penitentiaire administratie. Deze vernieuwing neemt niet weg dat deze bijzitter uit het maatschappelijk middenveld zetelt naast de voorzitter van de tuchtcommissie en geen beslissingsmacht heeft: zijn rol is beperkt tot het geven van een opinie over de voorliggende zaak zonder hierover mee te kunnen beslissen. Hoewel er uitstekende directeurs zijn, die met een objectieve blik de situatie trachten te evalueren, de tijd nemen om naar de gedetineerde te luisteren, de beweegredenen te verstaan en de redenen voor de misdragingen weg te nemen, zijn al deze zaken ondergeschikt aan zijn primaire rol: het bewaren van de orde en de veiligheid in de gevangenis. De waarheidsvinding in een tuchtzaak is hieraan van ondergeschikt belang waardoor het bewijs waarmee een gedetineerde schuldig wordt bevonden soms behoorlijk mager uitvalt. Door zijn positie is de directeur tevens inherent afhankelijk van de goodwill van het penitentiair personeel dat soms een repressieve reactie verwacht, wat de onafhankelijkheid van de directeur verder in de weg staat.

Daarenboven wordt het gebrek aan een tuchtprocedure conform art. 6 EVRM later niet gecompenseerd. De beslissing tot intrekking van het strafverminderingskrediet, genomen door de strafuitvoeringsrechter, bevat zo mogelijk nog minder rechtswaarborgen dan de tuchtprocedure (zie *infra*).

6. HOE EEN VEROOORDELING DOOR HET EHRM ONTLOPEN ?

De incompatibiliteit van het intrekken van het strafverminderingskrediet in zijn huidige vorm met art. 6 EVRM mag aangetoond zijn, een veroordeling door het Europees Hof is vermijdbaar. Net zoals het Verenigd Koninkrijk na de terechtwijzing door het Europees Hof

verschillende malen de wetgeving aanpaste, bestaan er ook voor Frankrijk verschillende opties om het tuchtre regime in lijn te brengen met het EVRM.

Een eerste mogelijkheid bestaat er in het voorbeeld van het Verenigd Koninkrijk over te nemen, waar elke tuchtzaak die mogelijk leidt tot een intrekking van het strafverminderingsskrediet, berecht wordt door onafhankelijke rechter (THE PRISON RULES 1999; HM PRISON SERVICE, 2011). In de praktijk betekent dit dat de gevangenisdirectie bij het ontvangen van een tuchtrapport oordeelt of de feiten al dan niet een ernstige inbreuk uitmaken die mogelijk leiden tot het intrekken van het strafverminderingsskrediet. Desgevallend wordt de zaak doorverwezen naar een onafhankelijke instantie. Deze beleidsoptie is slechts een alternatief indien in het Sv. wordt gespecificeerd welke inbreuken kunnen leiden tot een intrekking van het strafverminderingsskrediet. De huidige situatie, waarbij elk wangedrag kan leiden tot een verlenging van de detentie is onwerkbaar aangezien dit ertoe zou leiden dat elke tuchtzaak dient doorverwezen te worden naar een vrederechter. Het beperken van de intrekking van het strafverminderingsskrediet tot tuchtinbreuken van de eerste categorie, *ergo* de meest ernstige inbreuken, mag in de praktijk niet op veel weerstand botsen gezien deze intrekking een ernstige sanctie is en deze, gezien het proportionaliteitscriterium, ook slechts bij ernstige inbreuken aan de orde zou moeten zijn.

Een abolitionistisch alternatief bestaat er in geen detentieduurverlenging meer toe te kennen volgend op een tuchtinbreuk. Zo wordt de beslissing tot vervroegde invrijheidstelling in België genomen op basis van elementen die betrekking hebben op het leven ná detentie, zoals het recidiverisico van een gedetineerde, de kansen tot een geslaagde re-integratie in de samenleving en het belang van de slachtoffers. Een punitievere variant hierop kan er in bestaan de automatische strafvermindering af te schaffen, maar deze slechts als gunst in te voeren en deze te baseren op goed gedrag (*ergo* de afwezigheid van tuchtsancties). De hoge overbevolkingsgraad in Franse gevangenissen lijkt deze optie echter te verhinderen.

Een derde beleidsoptie strekt ertoe het tuchtonderzoek naar zwaarwichtige tuchtinbreuken uit handen te geven aan de strafrechtelijke autoriteiten. Zodoende kan de politie een onderzoek instellen en desgevallend overgaan tot een strafrechtelijke vervolging, zodoende een proces te kennen conform art. 6 EVRM. Een van de voordelen van deze beleidskeuze is dat zij geen wetswijziging vereist: de tuchtinbreuken van eerste graad zijn van gemengde aard en kunnen dus zowel tuchtrechtelijk als strafrechtelijk vervolg worden. Bovenop de strafsanctie is een intrekking van het strafverminderingsskrediet nog steeds mogelijk gezien de conformiteit van de strafprocedure met art. 6 EVRM. In tegenstelling tot nu zou de schuld namelijk vast komen te staan op basis van een eerlijk proces. Hierbij hoeft niet gevreesd te worden voor een schending van het *ne bis in idem* principe vervat in het 7de protocol bij het EVRM: Frankrijk verbond aan de ratificatie van het 7de protocol een expliciete bepaling waardoor een administratieve beslissing niet kan beschouwd worden als van strafrechtelijke aard, zelf indien zij zou vallen onder de autonome definitie van het Hof (Toelichtend verslag bij het 7de protocol bij het EVRM, 1984, para. 32; 7de protocol bij het EVRM, 1984, art. 4). Een gedetineerde zou zodoende, naast een strafrechtelijke sanctie, tevens een intrekking van het strafverminderingsskrediet moeten aanvaarden.

Een laatste optie bestaat er in de beroepsprocedure te hervormen die openstaat tegen een tuchtrechtelijke beslissing. Zo dienen niet alle bepalingen van art. 6 te worden nageleefd in een eerste aanleg, voor zover er voor de gedetineerde een beroep mogelijk is bij een onafhankelijke (rechterlijke) instantie die de feiten en de vorm van de tuchtrechtelijke beslissing kan beoordelen en deze volledig of ten dele kan omvormen (EVEILLARD, 2010: 532; FISHER T. OOSTENRIJK, 1995; GRADINGER T. OOSTENRIJK, 1995; IMBROSCIA T. ZWITSERLAND, 1993). Dit veronderstelt dan wel een radicale wijziging van de huidige beroepsprocedure, waarbij de gedetineerde de tuchtsanctie kan betwisten voor de interregionale penitentiaire directie.

Hoewel dit beroep bij de interregionale directie zowel de feiten als de procedure onder de loep neemt, kan deze instantie bezwaarlijk als een onafhankelijke rechterlijke instantie beschouwd worden en volgt het antwoord van de interregionale directie vaak slechts nadat de tuchtsanctie reeds werd uitgevoerd waardoor het beroep niet effectief is. Dit veronderstelt dan ook dat de uitvoering van de tuchtrechtelijke beslissing geschorst wordt tot de uitspraak in beroep.

7. CONCLUSIES

De Franse praktijk waarbij in sommige penitentiaire instellingen een automatische intrekking van het strafverminderingsskiedet volgt op een tuchtsanctie is strijdig met art. 6 EVRM. Dit is jammer aangezien Frankrijk verder een tuchtprocedure kent die relatief sterk is uitgewerkt in de wetgeving en circulaires met een duidelijke aandacht voor een sterke rechtspositie van de gedetineerde. Meer zelfs: verschillende lidstaten kunnen een voorbeeld nemen aan de Franse regelgeving inzake tuchtrecht, waarbij onder meer de aanwezigheid van een onafhankelijke bijzitter en een uitgebreid vooronderzoek in het oog springen. De kritiek in bovenstaand artikel betekent dus niet dat Frankrijk een slechte tuchtprocedure kent, wél dat er beleidskeuzes dienen gemaakt te worden. Aangezien de Franse wetgever ervoor gekozen heeft zeer zware gevolgen te koppelen aan een tuchtinbreuk (met name het verlengen van de detentieduur), dient de wetgever tevens rekening te houden met zeer strikte eisen die gesteld worden aan de procedure die voorafgaat aan deze strafduurverlening. Het Franse tuchtregime bevindt zich momenteel in een tweespalt, waarbij ze zich fier op de borst klopt omwille van de rechtspositie van de gedetineerde en de inachtneming van de Europese gevangenisregels, doch de 'eerlijk proces'-standaarden niet respecteert die gekoppeld dienen te worden aan de zeer repressieve consequenties die verbonden worden aan een tuchtinbreuk. In de enige relevante zaak waarin hierover tot nog toe een uitspraak werd gedaan ontliep Frankrijk een veroordeling. Het is echter duidelijk dat dit gebeurde omdat de gedetineerde niet met genoeg bewijzen over de brug kwam. De niet-veroordeling door het Europees Hof onderschrijft dan ook op geen enkele manier de legitimiteit van het Franse penitentiaire beleid. De intrekking van het strafverminderingsskiedet na een tuchtsanctie hoeft op zich niet problematisch te zijn. De beschuldigde dient echter wel recht te hebben op een eerlijk proces, inclusief een volwaardige onafhankelijke en onpartijdige rechter en een objectieve bewijsvoering, zodat de schuld van de betrokkene op een eerlijke manier wordt vastgesteld, *quod non*. Er staan verschillende beleidsopties open om de praktijk om te vormen, afhankelijk van de consequenties die men wil koppelen aan een tuchtinbreuk en het doel dat men met een tuchtsanctie wenst te bereiken. Het zou echter jammer zijn te moeten wachten op een veroordeling om veranderingen te bewerkstelligen. De Franse situatie herinnert er ons ook aan dat de Belgische wetgeving met betrekking tot de voorwaardelijke invrijheidsstelling best progressief te noemen is door de vrijlating afhankelijk te stellen van het latere recidiverisico en de belangen van de slachtoffers. Dit laatste lijkt ook de enige correcte beslissing in het licht van de officiële strafdoelstelling: *'het herstel van het door het misdrijf aan de slachtoffers aangedane onrecht, de rehabilitatie van de veroordeelde en de geïndividualiseerde voorbereiding van zijn reïntegratie in de vrije samenleving'* (BASISWET, art. 9, §2). Daarenboven dient de Franse problematiek tevens als herinnering aan de beleidsmakers die, onder meer onder druk van de publieke opinie, graag punitief voor de dag komen. Zo werd in 2013 reeds een eerste stap gezet met het verstrengen van de bestaande tuchtsancties, waarbij de maximumduur van een strafcelsanctie verlengd werd van negen tot veertien dagen (WET TOT WIJZIGING VAN DE BASISWET, 2013, art. 8).

REFERENTIES

- CÉRÉ, J.-P. (2001). L'article 6 de la Convention européenne des droits de l'Homme et le procès disciplinaire en prison. *Juris-Classeur Périodique, édition générale*, I(316).
- CÉRÉ, J.-P. (2007). *La prison*. Parijs: Dalloz.
- CÉRÉ, J.-P. (2011a). *Droit disciplinaire pénitentiaire*. Parijs: L'Harmattan.
- CÉRÉ, J.-P. (2011b). Prison (sanctions disciplinaires). *Répertoire de droit pénal et de procédure pénale* (2de ed.).
- CÉRÉ, J.-P. (2012). La procédure disciplinaire pénitentiaire à l'épreuve de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme. *AJ Pénal*, 533-536.
- DIRECTION DE L'ADMINISTRATION PÉNITENTIAIRE (2006). *Les règles pénitentiaires européennes*. Verkregen op 8 december 2014, via http://www.justice.gouv.fr/art_pix/BrochureRPE-07.pdf.
- DIRECTION DE L'ADMINISTRATION PÉNITENTIAIRE (2014). *Séries statistiques des personnes placées sous main de justice 1980-2014*. Verkregen op 27 juli 2015, via http://www.justice.gouv.fr/art_pix/ppsmj_2014.pdf.
- DUROCHÉ, J.-P. & PÉDRON, P. (2013). *Droit pénitentiaire* (2de ed.). Parijs: Vuibert.
- ECHAUDET, V. (2014). *Penitentiair Tuchtrecht*. Brugge: Die Keure.
- EVEILLARD, G. (2010). L'application de l'article 6 de la Convention européenne des droits de l'homme à la procédure administrative non contentieuse. *Actualité Juridique Droit administratif*, 531-539.
- HERZOG-EVANS, M. (2011a). *Droit de l'exécution des peines* (4de ed.). Parijs: Dalloz.
- HERZOG-EVANS, M. (2011b). Prisons: la France à nouveau condamnée par deux fois par la Cour européenne des droits de l'homme. *AJ Pénal*, 88-93.
- HERZOG-EVANS, M. (2012). *Droit pénitentiaire* (2de ed.). Parijs: Dalloz.
- KABA, F., LEWIS, A., GLOWA-KOLLISCH, S., HADLER, J., LEE, D., ALPER, H., ..., VENTERS, H. (2014). Solitary Confinement and Risk of Self-Harm Among Jail Inmates. *American Journal of Public Health*, 104(3), 442-447.
- OBSERVATOIRE INTERNATIONAL DES PRISONS (2012). *Le guide du prisonnier*. Parijs: La Découverte.
- SHALEV, S. (2008). *A Sourcebook on Solitary Confinement*. Verkregen op 8 december 2014, via http://solitaryconfinement.org/uploads/sourcebook_web.pdf.
- VAN DEN BERGE, Y. (2010). (Uitvoering van) vrijheidstraffen. In *Postal Memorialis* (v245/01-v245/44). Mechelen: Kluwer.
- VAN ZYL SMIT, D. & SNACKEN, S. (2009). *Principles of European prison law and policy: penology and human rights*. Oxford: Oxford University Press.

REGELGEVING

- Basiswet van 15 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 2 februari 2005.
- Beleidsverklaring justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 54-0020/018.
- CCPR General Comment n° 32 van 23 augustus 2007: Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial.
- Circulaire du 9 juin 2011 relative au régime disciplinaire des personnes détenues majeures. Via http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/JUSK1140024C.pdf.
- Code de procédure pénale (Sv.).
- Décret n° 2010-1634 du 23 décembre 2010 portant application de la loi pénitentiaire et modifiant le code de procédure pénale, JO 28 december 2010. Via <http://www.legifrance.gouv.fr/eli/decret/2010/12/23/JUSK1014587D/jo/texte>.

Décret n° 2010-1635 du 23 décembre 2010 portant application de la loi pénitentiaire et modifiant le code de procédure pénale, *JO* 28 december 2010. Via <http://www.legifrance.gouv.fr/eli/decret/2010/12/23/JUSK1014573D/jo/texte>.

Explanatory Report van 22 november 1984 bij protocol n° 7 bij het Europees verdrag voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, ETS N° 117.

HM Prison Service. (2011). *PSI 47/2011 – Prisoner Discipline Procedures*.

Kaderbesluit 2002/584/JBZ van de Raad van 13 juni 2002 betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de procedures van overlevering tussen de lidstaten, *PB* L 190, 18.7.2002.

Kaderbesluit 2008/909/JBZ van de Raad van 27 november 2008 inzake de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op strafvonnissen waarbij vrijheidsstraffen of tot vrijheidsbeneming strekkende maatregelen zijn opgelegd, met het oog op de tenuitvoerlegging ervan in de Europese Unie, *PB* L 327, 5.12.2008.

Loi n° 2009-1436 du 24 novembre 2009, *JO* 25 november 2009. Via <http://www.legifrance.gouv.fr/eli/loi/2009/11/24/JUSX0814219L/jo/texte>.

The Prison Rules 1999. Via <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/1999/728/contents/made>.

Protocol n° 7 van 22 november 1984 bij Europees verdrag voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, ETS 117.

Rapport du Sénat n° 143 van 17 december 2008 fait au nom de la commission des lois constitutionnelles, de législation, du suffrage universel, du règlement et d'administration générale sur le projet de loi pénitentiaire, par M. Jean-René Lecerf. Via <http://www.senat.fr/rap/108-143/108-1431.pdf>.

Wet van 18 juni 1998 tot vaststelling van een Penitentiaire beginselenwet en daarmee verband houdende intrekking van de Beginselenwet gevangeniswezen met uitzondering van de artikelen 2 tot en met 5 en wijzigingen van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering alsmede enige andere wetten (Penitentiaire beginselenwet), *Stb.* 430.

Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006.

Wet van 1 juli 2013 tot wijziging van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 6 september 2013.

JURISPRUDENTIE

Cass. 18 maart 2009, nr. 08-83.325.

Conseil d'État, 17 februari 1995, Marie.

Europese Commissie voor de Rechten van de Mens, 15 mei 1980, *Mc Feeley en anderen t. het Verenigd Koninkrijk*, n° 8317/78.

Europese Commissie voor de Rechten van de Mens, 8 juni 1976, *Engel & en anderen t. Nederland*, n° 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 28 juni 1984, *Campbell and Fell t. het Verenigd Koninkrijk*, n° 7819/77 & 7878/77.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, *Imbroscia t. Zwitserland*, 24 november 1993, n° 13972/88.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 26 april 1995, *Fisher t. Oostenrijk*, n° 16922/90.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 23 oktober 1995, *Gradinger t. Oostenrijk*, n° 15963/90.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 9 oktober 2003, *Ezeh en Connors t. het Verenigd Koninkrijk*, n° 39665/98, 40086/98.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 12 april 2005, Whitfield en anderen t. het Verenigd Koninkrijk, n° 46387/99, 48906/99, 57410/00, 57419/00.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 16 januari 2007, Black t. het Verenigd Koninkrijk, n° 56745/00.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 16 januari 2007, Young t. het Verenigd Koninkrijk, n° 60682/00.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 8 november 2007, Štitić t. Kroatië, n° 29660/03.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 20 januari 2011, Payet t. Frankrijk, n° 19606/08

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 10 november 2011, Plathey t. Frankrijk, n° 48337/09.

Mensenrechtencomité van de Verenigde Naties, 21 augustus 2009, Osiyuk v. Belarus, n° 1311/2004.

Mensenrechtencomité van de Verenigde Naties, 20 augustus 2004, Paul Perterer t. Oostenrijk, n° 1015/2001.